

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 8. septembra 1983
Leto XXXV. - Štev. 14
Petnajstdnevnik - Quindicinale
Abbon. postale - Gruppo II/70
300 lir

Slovinci in Craxijeva vlada: nujnost odločnega nastopanja

Poletno obdobje nam je prineslo novost, ki je povsem protislovna z ljudsko voljo, kakor je prišla do izraza na junjskih volitvah, na katere bi mnogi radi čimprej pozabili. Socialist Bettino Craxi je sestavil novo vlado, ki sloni na stari koaliciji s krščanskimi demokrati in drugimi laičnimi silami, je pa v svojem bistvu pomenila premik na desno, celo v primerjavi z dosedanjimi vladami senatorjev Spadolinija in Fanfanija. In vendar so prav Craxijevi socialisti zrušili te vlade, sprožili predčasne parlamentarne volitve, češ da niso ustrezale duhu časa in potrebam italijanske družbe.

Craxi je prejel predsedstvo vlade, za katerega se je osebno zavzemal že nekaj let, v zameno pa je moral plačati demokristjanom in desnici zelo težko ceno. Resnici na ljubo je ni plačal on, pač pa bomo morali račun poravnati mi vsi, državljani in delovni ljudje.

Najprej glede sestave samega ministrskega sveta. V njem so socialisti prepustili vse ključne položaje demokristjanom, republikancem in drugim. Sami so se morali zadovoljiti z manj pomembnimi resorji. Sam Craxi pa v svojem početju ni povsem samostojen. Imenovati je moral podpredsednika (demokristjana Forlanija) in ožji kabinet, ki je v bistvu neke vrste nadzorni odbor predsedstva vlade. Upravičeno so torej nekateri komentirali, da je Craxi v resnici le «talec» te vlade, ne pa njen polnomočni predsednik.

Toliko o sami sestavi vlade, ki jo je narekovala sama KD in pri tem izhajala iz lastnih strankarskih in širših interesov italijanske buržoazije. Najbrž ni naključje, da je bil odstranjen celo demokristjanski minister za delo Scotti, ker ni bil po godu industrijcem zaradi vloge, ki jo je odigral pri posredovanju za delovno pogodbo kovinarjev.

Vladni program je izrazito konzervativen. Posledice Craxijevih izbir bomo najbrž občutili v kratkem, saj pripravlja vlada stabilizacijske ukrepe, ki se najbrž ne bomo razlikovali od onih, s katerimi je grenila življenje državljanom prejšnja valda. V mednarodni politiki pa je za Craxijev kabinet značilno predvsem to, da velja za najbolj filoameriškega, ker jih je imela Italija v zadnjih letih. Med drugim je moral Craxi, Amerikancem in demokristjanom na voljo, preklicati stališče, s katerim je bil nastopil letos spomladi na kongresu

KPI, ko je dejal, da bi morali «zamrzniti sklep» o namestitvi jedrskih raket v Evropi, dokler se ne bodo zaključila ženevska pogajanja. Sedaj Craxi to stališče, ki ga sicer zagovarjajo vse socialistične vlade Zahodne Evrope, spreminja in poudarja, da bo konec leta namestil jedrske rakete v Comisu. V brk pacifističnemu gibanju, ki se je razvilo po vsej Evropi prav na pobudo socialističnih strank.

V svojem programskem govoru je Craxi šel tako daleč, da je zmanjšal pomen ameriškega vmešavanja v srednji Ameriki. Nekam otročje je komunistom očital, da sovjetska zasedba Afganistana terja večje število človeških žrtev. Otročje pa zato, ker je KPI itak obsodila zasedbo Afganistana, poleg tega pa je iskanje ravnotežja človeških žrtev med Vzhodom in Zahodom moralno nesprejemljivo. Človeška življenja so dragocena povsod!

Kot Slovence nas vsekakor zanima zadržanje socialističnega predsednika vlade do vprašanja narodnih manjšin in, seveda, naše narodnostne skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini. O tem so pisali «Primorski dnevnik» in drugi krajevni periodični listi. Bralcem so torej dogodki znani. Craxi in samo posnemal svojega predhodnika, Fanfanija, ki ni spregovoril niti besedice o Slovencih, medtem ko je v posmeh nadrobno navajal probleme in pravice Francozov v Dolini Aoste in Nemcev na Južnem Tirolskem. Še več, v odgovorih na posege komunističnih senatorjev Pierallija, Grbčeve in Battella, kakor tudi na posegen Fontanarija (PPTT), je Craxi izzivalno in poniževalno dejal, da «nič ne ve», da ga «ni nihče seznanil» in podobno. Izustil je tudi neokusno trditev, da je «v Italiji en sam narod» in pri tem dal razumeti sogovornikom, da so mu narodne manjšine deveta brigada.

Ali zares ni nihče seznanil Craxija s problemi slovenske manjšine? V to si upamo podvomiti. Najprej zato, ker se je Craxi v Trstu pred dvema letoma srečal z odposlanstvom SKGZ (tik pred znanim nastopom na Trgu Unità), ki ga je seznanilo s problemi naše skupnosti. Resda, Craxi ni nikoli hotel sprejeti enotne delegacije slovenske manjšine v Italiji, kar so pa storili tajniki vseh ostalih demokratičnih strank, začenši z liberalcem Zanonejem in končavši z večkratnimi srečanji tajnika KPI Berlinguerja.

Ne samo to. Craxi se je pred nekaj meseci mudil tudi v Beogradu, kjer so ga jugoslovanski predstavniki ponovno seznanili s problemi Slovencev v Italiji. Tedaj je Craxi spregovoril časnikarjem in sprejel določene obveznosti. Sedaj je na vse to pozabil.

Zgovorno je tudi, da PSI še ni vložila zakonskega osnutka za zaščito naše manjšine, pač pa sklicuje sestanke svojih članov, da bi se pogovorila o njegovi spremembi (najbrž na slabše), kar pa konkretno pomeni, da bo zaustavljen «iter» obstoječih zakonskih osnutkov v prvi senatni komisiji, kjer je že stekel v prejšnji mandatni dobi.

Končo moramo vsem tem pripombam dodati še eno, prav tako polemično. V programu nove deželne vlade Furlanije - Julijske krajine, ki jo vodi demokristjan Comelli in jo podpira koalicija, v kateri sta tudi PSI in SSK, je namreč tudi stavek, da bo deželna vlada posredovala v Rimu za odobritev zakona za globalno zaščito naše manjšine. SSK trdi, da je to obvezo vsilila na pogajanjih. Kakorkoli že, posredovanje je bilo kaj klavrnost, če je Craxi lahko izjavil v parlamentu, da ga «ni nihče opozoril» na te probleme. Ni se še posušilo črnilo podpisov pod deželnim koalicijskim sporazumom, ko so ga kršili in obšli za nas tako pomembno obvezo. Bo kdo potegnil iz tega zaključke, ali pa bo še naprej igral vlogo naivne device, ki gruge uči morale, svojih površnosti in grehov pa noče priznati?

Kaj storiti, torej? Potrebno bo obnoviti enotno akcijo in mobilizacijo naših ljudi, na čim širši in množični osnovi. Zaostri bomo morali boj za globalno zaščito, ne glede na to, kdo je sedaj predsednik vlade. Gorje nam, če bi prevladalo mnenje, da mora slovenska manjšina utihniti, češ da se mora do Craxija vesti drugače, bolj obzirno, skrajda plazeče, samo zato, ker je voditelj ene izmed političnih komponent naše skupnosti. To načelo mora veljati v vseh primerih, nikjer pa ni rečeno, da moramo Slovenci popuščati, če je naš sogovornik pripadnik «naprednega tabora». V nasprotnem primeru bomo namreč zlezli v gnile vode, v katerih še danes bredejo koroški Slovenci. To pa je perspektiva, ki jo moramo enotno odklanjati.

Tragedija v nočnem nebu Sahalina: pleše človeštvo na sodu smodnika?

Ve nebu nad Sahalinom je prejšnji teden prišlo do tragedije, ki še vedno odmeva v mednarodni javnosti in je veren dokaz stopnje trenutnih svetovnih odnosov.

Nobenega dvoma ni, da je Sovjetska zveza odgovorna za zruženje južnokorejskega potniškega letala, na katerem je bilo 269 ljudi. Vprašamo se lahko za okoliščine, v katerih je do tega prišlo, vendar negotovost glede istovetnosti nekega letala nikakor ne sme (ali bi ne smela) biti izgovor za zločin nad civilnim prebivalstvom. Tudi varnostna obsedenost ne, na katero se nekako sklicujejo vodilni krogi v SZ.

Prav tako pa nimamo dvoma, da so se ob tragediji nemudoma pojavili «šakali», se pravi tisti, ki so točili grenke solze za žrtvami korejskega letala, niso pa mogli skriti škodoželjnega smeha ob spoznanju, da je tokrat SZ pod udarcem in da lahko poženejo z vso silo svoj protikomunistični propagandistični stroj. V mislih imamo zahodna sredstva javnega obveščanja, prej evropska kot ameriška, Reagana in njegove zaveznike, jastrebe, ki bi najraje preprečili pozitiven razplet svetovnih odnosov. Demonizacija SZ in komunizma, vsega, kar je naprednega, je bila priložnost, ki je niso zamudili.

In vendar nam potek dogodkov nad Sahalinom, v luči redkih resničnih informacij iz sovjetske in ameriške strani (resnico bomo najbrž zvedeli šele čez desetletja), vzbuja nemalo vprašanj in problemov, ki so vredni razmisleka. Pa ne zato, da bi opravičevali SZ, ki je ni mogoče opravičiti, tudi če bi šlo za tragično pomoto. Ni namreč pojmljivo, da lahko v mirnem času vojaški poveljnik ukaže pilotu, naj sestrelji letalo, za katerega natanko ne ve, kaj dela in kdo je v njem. (Osebnost se nam gabi tudi sestrelitev vojaških letal, v katerih so tudi živa bitja, vendar je to ustaljena praksa obeh velesil. Pomislimo samo na sestreljena libijska letala nad zalivom velike Sirte, ko se je tam vežbala ameriška mornarica).

* * *

1. Nesporno je, da je južnokorejsko potniško letalo z 2698 potniki in člani posadke med poletom iz Anchoraga na Aljaski proti Seulu v južni Koreji spremenilo svojo smer in vstopilo v sovjetski zračni prostor nad Kamčatko. V zračnem prostoru SZ je letalo ostalo celi dve uri in pol. Ni si mogoče misliti, da bi se korejski vojaški piloti ne zavedali, da se nekaj dogaja in kje so. Prvič zato, ker so civilna letala v stalni radijski in radarski zvezi z nadzorniki poletov na kopnem (v tem primeru na Japonskem). Če bi se jim pokvarile naprave na krovu, bi bili morali čimprej pristati. Neverjetno pa je, trdijo izkušeni piloti, da se na «jumbo», ki je prava elektronska pošast, pokvarijo vse naprave hkrati. Tudi v tem

primeru bi bil moral pilot spremeniti smer in iskati pomoč. Tega ni storil, pač pa je v temi, baje celo z zaprtimi lučmi, nadaljeval svojo pot preko Sahalina, kjer je nič manj kot devet sovjetskih vojaških oporišč!

* * *

2. Prav tako je nesporno, da je nedaleč od južnokorejskega letala bilo ameriško vohunsko letalo RC 135, kateremu se ni pokvarila nobena naprava. V Washingtonu priznavajo, da je ameriško vohunsko letalo, ki je tudi podobno «boeingu 727», videlo korejski «jumbo», kako je letel v sovjetskem zračnem prostoru. Celotno sledilo mu je nekaj časa, nato pa jo odkurilo, ko so se pojavili v zraku sovjetski lovci.

* * *

3. Od tega trenutka dalje sta minili celi dve uri. V tem času so japonski vojaški radarji sledili poletu korejskega «jumba», opazili so tudi sovjetske lovce, ki se mu približujejo. Ameriško vohunsko letalo je tudi vedelo, kaj se dogaja. VSI SO MOLČALI. Zakaj?

* * *

4. Zakaj niso japonske oblasti obvestile SZ, da je v njen zračni prostor zašlo potniško letalo korejske civilne družbe KAL in da je na krovu 269 potnikov? Zakaj ameriške oblasti, ki so prav tako skrbno prisluškovale celo pogovorom sovjetskih pilotov (objavljajo sicer samo zadnje minute pogovorov, ni pa si mogoče predstavljati, da so sovjetski piloti dve uri pred tem molčali). Torej so vedeli, da se nekaj dogaja. Zakaj niso iz ZDA preko «rdečega telefona» (kakor imenujejo posebni teleks, ki deluje 24 ur na dan in je bil ustanovljen prav zato, da bi se preprečili incidenti med velesilama) obvestili Moskve, da se nekaj dogaja nad Sahalinom, oziroma, da je tam potniško letalo?

In vendar so vedeli, da se korejskemu letalu približujejo sovjetski lovci. Vedeli so celo, da je ruski pilot menil, da ima opravka z vohunskim letalom RC 135. TODA WASHINGTON MOLČI. Očitno je tudi jastrebom v Pentagonu in pri agenciji CIA prijalo, da bi se zgodilo kaj strašnega.

* * *

5. To so bila vprašanja, ki jih je tudi SZ naslovila na Zahod in s tem dala razumeti, da se podzavestno zaveda odgovornosti, jezi pa jo, da je nasedla na provokacijo, če o provokaciji lahko govorimo. Morda bi bilo točneje reči, da je pomota dala povod za spretno režirano provokacijo. Toda veliko je tudi vprašanj, ki bi jih morali nasloviti sovjetskim oblastem, saj se ne morejo zmazati s trditvami propagandističnega

značaja in stalnim spreminjanjem svojih trditvev. Kdor je nedolžen in čist se ne boji resnice, toda v SZ doslej niso odgovorili na vsa vprašanja. Predvsem niso odgovorili na preprosto vprašanje: «Kaj se je zares zgodilo?». Ni mogoče misliti, da SZ ne ve, kaj se je zgodilo s korejskim letalom, kajti v tem primeru bi si morali predstavljati, da so njene radarske in druge naprave na Sahalinu tako zanič, da bi se ne splačalo vohuniti za njimi. A ni tako, ni tajnost, da je sovjetska vojska sobodno opremljena, sovjetski obveščevalni aparat pa med najboljšimi na svetu. Ni si torej mogoče predstavljati, da bi držala trditvev, češ da je sovjetski lovec oddal «svetlobni rafal» proti letalu, ki je nato ušlo v temi in se iz neznanih vzrokov zrušilo dest minut pozneje. Kvečjemu bi lahko verjeli, če bi Moskva izjavila, da je sovjetski lovec pomotoma zadel letalo. Toda zadel ga je, o tem res ne more biti dvoma. Pozneje je sovjetska vlada priznala, da je «zaustavila» polet korejskega «jumba». Iz tega je mogoče razumeti, da ga je sovjetski lovec zares sestrelil. Pa tudi v tem primeru ni povsem jasno, kaj se je zares zgodilo. Zdi se namreč, da je «jumbo» z 269 potniki bil zadel in nato padel celih 20 minut. To je cela večnost, posebno za potnike na njem. Predvsem pa ni mogoče ta podatek uskladiti z domnevo, da je bilo letalo sestreljeno z raketo «zrak-zrak», kajti v tem primeru bi letalo eksplodiralo in se v trenutku zrušilo.

Vprašati se moramo predvsem nekaj drugega. Incident nad Sahalinom je dozorel v dveh urah in pol. V tem času so sovjetska vojaška poveljstva imela dovolj časa, da pokličejo najvišje voditelje države in partije v Moskvo ali kjerkoli bi se Andropov nahajal, tudi na počitnicah. Saj ni mogoče verjeti, da bi ga ne našli. In vendar je splošno mnenje, da ožje sovjetsko vodstvo ni bilo seznanjeno z dogodkom. Zakaj? Mar je svet zares na robu prepada in lahko o usodnem koraku odloča en sam general? In če ta general znori?

Jamčiti svetovni mir pomeni tudi nadzorovati vojaške kroge, ki jim lahko uide usodni strel ali lahko pritisnejo na nevaren gumb. Ne moremo si predstavljati, da je SZ tako obsedena od lastne varnosti (navznoter in navzven), da tvega človeška življenje in svetovni mir, ker se boji, da bi sovražnik odkril njene varnostne naprave na Daljnem Vzhodu. Konec koncev živimo v obdobju satelitov, ki lahko slikajo na tleh tudi časopisni naslov. Malo je torej neznanega med velesilama. Res pa je, da sateliti nudijo splošno sliko, za podrobnosti pa so še potrebna vohunska letala. Ameriška vlada priznava, da njena vohunska letala na Daljnem vzhodu rutinsko lete 24 ur na dan. Torej so še vedno potrebna! Kljub temu pa si ne moremo predstavljati, da bi sovjetsko letalstvo sestrelje-

valo, meni nič, tebi nič, vsa vohunska ali druga letala, ki prelete prepovedan zračni prostor.

* * *

6. To je, torej, stopnja mednarodnih odnosov. Stopnja medsebojnega sovraštva in konkurence, nezaupanja in laži, nasilja in cinizma. Obdobje hladne vojne v okviru množice vročih vojnih žarišč, ki lahko vsak trenutek povzročijo iskro, ki bi vnela svet in uničila človeštvo. V teh pogojih ne moremo odobravati histeričnih reakcij, ki smo jim bili priča tudi pri nas. Mnogi komentatorji, ki so se razgovorili o sovjetskem «barbarstvu» so bržkone pozabili, da je tudi nad Ustico, med Rimom in Palermom, eksplodiralo potniško letalo in je

98 ljudi izgubilo življenje. Letala niso sestrelili Rusi, pa tudi ameriška vojna mornarica, ki se je vežbala zraven Ustice v streljanju protiletalskih raket ni dala nikomur nobenega pojasnila. Res pa je, da je v Italiji tadaj zavladal ukaz, da moramo pozabiti na vse. Nihče ni dajal odgovora, ker ni nihče spraševal. Mesece pozneje so izvedenci ugotovili, da je bilo letalo zrušeno, ker je «zunaj» nastala eksplozija. Po domače povedano, bilo je sesetreljeno. Vendar pa se nihče ni dotaknil velikega ameriškega zaveznika. Pomota je pač pomota, Amerikanec pa moramo vnaprej oprostiti vse. (Ne vemo, če so svojci ubitih potnikov dobili odškodnino, ki jo Reagan na glas zahteva od SZ).

* * *

7. Lekcija je kar se da preprosta za vse. Obsojamo umor nedolžnih potnikov, pa tudi šakalstvo tistih, ki niso mignili s prstom, da bi jim rešili življenja v nevarnosti. Obsojamo torej barbarstvo v odnosih med velesilama. Obsojamo samopašnost vojaških in obveščevalnih krogov. Obsojamo poskuse, da bi izkoristili incident z poslabšanje mednarodnih odnosov ali v propagandistične namene.

Tragedija nad Sahalinom nas je naučila, da moramo okrepiti boj za mir in varnost vseh narodov in vseh ljudi, kjerkoli in kakorkoli. Pritiskati moramo na velesile, naj v dialogu poiščejo možnosti jamstev za medsebojna jamstva. Da se ne bo pripetila pomota, ki bi bila zadnje dejanje obstoja človeške civilizacije.

Deset dni na festivalu v Fossalti

Izkušnja, ki bi jo veljalo ponoviti

Skupina mladincev iz dolinske občine je 10 avgustovskih dni preživela v Fossalti di Portogruaro kot gost tamkajšnje sekcije KPI «Alcide Cervi». Bolj po naključju kot po kakem predhodnem programu so dobili možnost, da si na tamkajšnjem festivalu komunističnega tiska postavijo svoj kiosk, seveda kot slovenska manjšina v Italiji. Za domačine je bila to brez dvoma največja zanimivost v okviru festivalskih pobud. Rekl bi lahko, da je bila prava atrakcija. Temperamentno Tatjana smo vprašali, naj nam o tej nenavdni izkušnji kaj več pove:

«Tudi za nas je bila ta izkušnja popolnoma nova, navdušujoča, pa čeprav naporna. Pomisli samo, da smo vsak dan lahko šli spat šele zjutraj, ko se je dani- lo, ob štirih, petih. Vsekakor smo se veliko naučili, predvsem kar se tiče organizacije festivala, ki je pri nas večkrat zelo pomanjkljiva».

Kako ste si opremili kiosk?

«Verjami, da je bil za moje pojme kiosk bolj podoben majhnemu lokalu, saj je imel tudi nekaj mizic. Razdelili smo si ga v prodajalno, restavracijo in pivnico. Prodajali smo v glavnem knjige na slovensko tematiko, se pravi take, ki govorijo o našem življenju kot manjšina. Pa še plošče, kasete, razne spominke, lutke v slovenskih narodnih nošah. Nekaj smo si kar sami naredili, predvsem lesene škatlice z narodnimi motivi. Kupili smo tudi nekaj prtov z narodnimi motivi, ki so šli odlično v prodajo. Tudi kar se hrane tiče smo se že doma organizirali. Pekli smo čevapčiče, ražnjiče, pleskavice in pečenice. Naš pek iz Boljunca pa je pekel domač kruh, potice in štruklje, ki se jih domačini kar niso mogli najesti. Pomislili smo tudi, da bi bilo primerno vse to zaliti s pristinim vinom, zato smo pri našem slovenskem vinogradniku Parovelu kupili ustekleničeno vino s slovenskimi nalep-

kami, pa še nekaj terana smo vzeli s seboj».

Je vse to pošlo?

«Pošlo? Petkrat smo se vrnili domov po zalogo. Veš, za prvokrat si nismo upali nabaviti prevelike količine hrane in pijače, če pa bi imeli še toliko več s seboj, bi prav gotovo vse razdali. Ljudje so bili nori na čevapčiče».

Kako so vas sprejeli?

«Tako ob prihodu so nam dodelili kiosk, takoj nato pa se je prikazal slikar, da bi nam ga primerno opremil in popisal. Tako smo mu naročili, naj na srednji obok napiše dvojezični napis slovenska manjšina. Malce sreče smo tudi imeli, saj je hišica stala takoj pri vhodu na festivalski prostor, tako da se je vsak ustavil ob njem in se potem še vrnil. Toda to je le tehnični okvir našega gostovanja. Pristrčnost in razpoložljivost domačinov sta enkratni. Sami niso vedeli, kako bi nam najbolj ustregli, tako da mi je bilo včasih kar nerodno. O nas, Slovencih, pa niso, razen zelo redkih izjem, vedeli prav ničesar. In to nas je vsekoli čudilo, saj naša dežela meji na njihovo in je od nas do njih komaj kaka ura vožnje».

Potemtakem je bilo treba kar naprej razlagati.

«To je tudi krivo, da smo hodili tako pozno (ali zgodaj zjutraj) spat. Ko so ljudje odšli in so festivalski prostor zaprli, smo prirejali nekakšne okrogle mize, ob katerih so kar naprej spraševali in se čudili, kako se morejo take diskriminacije še dogajati. Skoraj presunljivo je bilo, ko smo jim pravili o fašističnih izgredih v zadnji volilni kampanji. Nekateri so ogorčeno razpirali oči, drugi, starejši, so se spomnili na huda fašistična leta zatiranja, skratka, zavedala sem se, da smo Slovenci nekakšen tabu, še vedno. Razumela pa sem tudi, da so osebni stiki veliko bolj

pomembni in učinkoviti kot katerakoli literatura ali informacija od daleč».

V sklopu vašega gostovanja je nastopila tudi folklorna skupina Koleda iz Tivovega Velenja. Kaj nam poveš o tem?

«Žal je prav tisti večer, bila je sreda, lilo kot iz škafe. Čeprav so oder razširili po potrebah skupine, je njegov zadnji del bil nepokrit, tako da plesalci niso odplesali celega programa. Navdušili pa so le, čeprav jim je publika sledila izpod dežnikov ali izpred kioskov. Na tak način je seveda nemogoče ustvariti neposreden stik z občinstvom in to je bilo kar precej razvidno. Vsekakor so poželi precejšen uspeh. Škoda, da na festivalu ni nastopila naša tržaška folklorna skupina, toda stvar je bilo organizirana takorekoč zadnji trenutek, vmes so bile še počitnice in je prvotna zamisel šla po vodi».

Ti si imela potem tudi govor.

«Govor smo od srede prenesli na soboto, prav zaradi slabega vremena. Povem ti, da sem se res nagovorila, tisti večer. Govor sva sestavili skupaj s tovarišico Jelko, ki žal ni mogla priti. Ljudje so poslušali, da je kaj. Zopet sem dobila tisti mešan občutek, kot da govorim o Marsovcih».

Kaj so te pravzaprav spraševali?

«Domačini sploh niso imeli pojma, kaj je to - manjšina. Razlagati jim je bilo treba, da nismo nikakršni ubežniki iz Slovenije ali Jugoslavije, ampak da smo na naši zemlji, ki nam pripada po vseh pravicah in pravih. Niso vedeli, da imamo šole, društva, kulturno politične organizacije, radio. Niso razumeli, da so nekatere vasi, kjer skoraj vsi govorijo samo slovensko in da je že od osnovne šole dalje italijanščina eden od predmetov».

Te je kaj še posebno prizadelo?

«Poleg sprejema, pristrčnosti in discipline me je še najbolj »piknilo»

vprašanje enega od organizatorjev. Ko smo ure in ure razlagali, kako živimo, za kaj se borimo in že koliko časa traja naš boj, me je vprašal, če bi se radi vrnili v Slovenijo ali če raje ostanemo tu, vsem težavam navljub. Dejstvo, da smo tu vedno bili, jim pri vsej dobri volji ne gre v račun.

Kakšen je bil obisk festivala, na splošno?

«Tudi to je nekaj svojevrstnega. Pri nas zahajajo na festivale komunističnega tiska skoraj izključno tovariši in simpatizerji. Tam paprihajajo na praznik vsi, neglede na politično

opredeljenost. Tudi kar se govorov tiče imajo tam drugačne pomisleke. Če je govornik vplivnejša oseba, se poslušalcev kar tre, drugače pa ima bolj malo uspeha, zato so te stvari skoraj opustili. Dovolj zgovorno je dejstvo, da sem bila letos edini govornik prav jaz. Veliko pa dajo na spektakel, na prireditve. Navezali smo seveda stike za bodoče sodelovanje. Poleg povabila domačinov, naj se prihodnje leto še vrnemo, naj omenim da je ta praznik eden največjih v tistih krajih, smo dobili številna druga povabila. Pogovarjali smo se tudi, da bi se v prihodnje

udeležili tudi največjih tovrstnih manifestacij.

Kaj nam lahko poveš za zaključek?

«Vesela sem, da sem to doživela, pa čeprav je bilo naporno. Lepo bi bilo, ko bi se v prihodnje bolj organizirali. Ponavljam pa, da je za naš primer, za našo manjšinsko problematiko več vreden osebni stik kot vse drugo. Dejstvo, da so ljudje tako številno in zvezeto pristopili in da so hoteli o nas zvedeti čim več pa nam je dalo novega navdušenja za v prihodnje.»

mima

O študijskih dnevih «Draga 83»

Prvi dan letošnjih študijskih dnevov «Draga 83» je bil posvečen predstavitvi nove revije, ki jo izdaja Mohorjeva družba v Celovcu in nosi naslov «Celovski Zvon». Naslov sicer spominja na veliko slovensko liberalno tradicijo, saj sta dila Stritarjev «Zvon» in pozneje «Ljubljanski Zvon» revije slovenskega liberalizma. Tokrat gre za drugačen «Zvon», nova revija je namreč katoliško usmerjena, kot je na «Dragi» jasno poudaril član uredniškega sveta Alojz Rebula. Revija je tudi «vseslovenska», kot je poudaril njen glavni urednik dr. Reginald Vospersnik in želi nuditi prostor pisocim Slovincem iz avstrijske koroške, iz osrednje Slovenije, iz zdomstva in seveda Slovincem iz naše dežele.

O prvi številki revije ne moremo še zapisati ocene, treba bo seveda videti, kam se bo revija usmerila, katere poti do ubrala in kakšen prostor si bo našla v slovenskem revialnem tisku. Izraz «katoliško» oz. krščansko, ne pove še vsega. Kot ne povesta vsega izraza «vseslovensko» in «odprto».

To nas uči sama «Draga», ki se je tudi letos, že v diskusiji ki je sledila reviji in v naslednjih predavanjih, izkazala za zborovanje, ki lahko pluralizem zreducira na ozke tirnice ostrega antikomunizma in v zanikanje sedanje ureditve Jugoslavije.

To je pokazalo predvsem predavanje dr. Ljuba Sirca, ki poučuje ekonomijo na univerzi v Glasgowu. Bila je tu vse prej kot gospodarska učna ura. Sirc je namreč analiziral sedanjo gospodarsko situacijo v Jugoslaviji in Sloveniji. Naštel je nekatere vzroke krize, refren predavanja pa je bil v tem, da se Jugoslavija na poti samoupravnega socializma nikoli ne bo izkopalala iz gospodarske krize. Spremeniti mora sistem, gospodarski in tudi politični.

Predavatelj je navedel kot alternativo nek popolni liberalizem in pa vrnitev v preteklost. Recept je bil sicer dokaj približno podan, ustvarjen predvsem zato, da «vžge» do Jugoslavije

nerazpoložena srca. Približen, če že ne zgolj ideološki, ker je predavatelj popolnoma pozabil, da sta Jugoslavija in Slovenija po drugi svetovni vojni radikalno spremenili sovjo gospodarsko podobo. Pozabil je na hitro industrializacijo in tudi na splošen dvig življenskega standarda, ki je bil pred vojno za veliko večino dokaj mizeren.

Gospodarska analiza le ne more mimo teh dejstev, čeprav je današnja kriza jugoslovskega gospodarstva očitna. Pa tudi to je predavatelj pozabil, da kriza ni zajela samo socialistične države. Še in še bi lahko očitili predavanju, ki se je izteklo v diskusijo, ki nikakor ni bila na zavidljivi ravni.

Ostali dve predavanji in sicer predavanje mons. Starca in dr. Reginalda Vospersnika sta bili na višji ravni in zanimivejši, vsaj za tiste, ki drugače mislimo kot «Draga».

Vospersnik je govoril o vprašanju sožitja med slovensko in nemško kulturo in razložil tezo o bikulturalnosti. Kar je bilo zanimivo so bila nekatera vprašanja, ki jih je predavanje izzvalo. Nekateri so se tako uprašali, kakšen je odnos Slovencev, ki živijo v Avstriji do lastne države in kakšen je odnos Slovencev v Italiji do države, v kateri živijo. Tudi ob prvem Vospersnikovem nastopu, ko je predstavljal «Celovski zvon», se je rodilo vprašanje če se Slovenci bolje počutijo v Avstriji ali v Italiji, in kje so bolj «zaščiteni». Zdelo se nam je, da je prevladala teza, da nam gre v Avstriji bolje...

Kdor vsaj približno pozna situacijo pri nas in v Avstriji, bi lahko rekel, da nobena od dveh držav ne zagotavlja Slovincem pravic, ki jim pripadajo. Dobro nam ni nikjer. V Italiji pa lahko vseeno Slovinci računamo na širša zavežništva z demokratičnimi Italijani kot v Avstriji. Tudi politično imamo več zaveznikov, kar seveda ne zanikuje dejstva, da uživamo tudi veliko nenaklonjenosti in da je število našin uzakonjenih pravic dokaj pičlo.

Nekaj pa je res, Draga ne bo nikoli priznala, da naprimer italijanski kumunisti podpirajo boj Slovencev. Ne mislimo tu na priznanje kot na pohvalo, tega si od Drage ne moremo pričakovati. Neko vprašanje pa bi si Draga ob razpravljanju o slovenstvu le lahko zastavila: zakaj katoliške stranke in «pluralistične» države zanikajo svojim manjšinam pravice.

Pričetek gledališke sezone

Z otvoritvene seje, na kateri se je zbral ves ansambel Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, se je danes v Kulturnem domu tudi uradno začela nova gledališka sezona. Vsem se je najprej zahvalil za veliko požrtvovalnost in trdo delo predsednik upravnega sveta Bogo Samsa. Med eno in drugo številko kritičnega vprašanja, to je finančnega stanja naše osrednje kulturne ustanove je predsednik navedel tudi nekaj optimističnih aspektov, ki zagotavljajo mirnejši začetek sezone. Tak aspekt predstavlja prav gotovo deželni zakon, s katerim so bila gledališčem v naši deželi jamčena posojila za 20 milijard lir.

Manj rožnate pa so perspektive glede vsedržavnega zakona o gledališčih, ki še vedno leži zaprašeno v Rimu, kot je pripomnil ravnatelj SSG Miroslav Košuta, tako da si morajo gledališča katerokoli podporo priboriti le s prestižem lastne umetniške dejavnosti. Košuta je tako pozval vse, naj si z vsemi silami prizadevajo ohraniti visoko raven svojega gledališkega dela in svojih gledaliških ambicij. Iz tega sledi tudi izbira letošnjega repertoarja, ki ga je Košuta označil za izredno ambiciozno, a ki je tudi repertoar, s katerim se bo naše gledališče s ponosom lahko predstavilo in nastopilo na katerem koli odru. Taka predstava bo prav gotovo že uvodna postavitev drame Vojaška skrivnost Dušana Jovanoviča v režiji Slobodana Unkovskega, dveh torej najpomembnejših sodobnih jugoslovskega gledaliških ustvarjalcev. Njima je zaupana otvoritev sezone.

Novo šolsko leto, stari problemi

V Italiji se začenja novo šolsko leto. Tudi v slovenskih šolah na Tržaškem in Goriškem. Mnogi so se razpisali o tem, ali je v naših šolah več ali manj otrok vpisanih v prve razrede, toda glavna ugotovitev, mimo katere bi ne smel noben Slovec, pa je, da se v videmski pokrajini spet začenja novo šolsko leto potujčevanja malih beneških Slovencev, katerim italijanska država še vedno noče priznati šolanja v materinščini. In vendar so bile ustrezne obveze sprejete na sejah posebne vladne komisije. Vladni predstavniki so celo govorili o številu osnovnih šol in otroških vrtcev, ki bi jih bili popravljeni odpreti v Benečiji. Minilo je nekaj let, o tem ni ne duha ne sluha. Vsi se izgovarjajo, da čakajo na zaščitni zakon, očitno pa postaja, da je vmes predvsem nasprotovanje krščanske demokracije, ki tudi v svojem zakonskem osnutku o «zaščiti» Slovencev noče predvideti nikakršnega slovenskega šolstva v Benečiji. In vendar prihaja s tega področja dokaz o rastoči zavesti slovenskih družin in navezanosti otrok na materin jezik. Pomislimo samo na zimske tečaje slovenskega jezika (vsi so na strogo privatni ravni in jim je vstop v šolske prostore povsod prepovedan), kakor tudi na množični odziv na vsakoletni narečni natečaj «Moja vas», na poletni center «Mlada brjeza» in podobno. Položaj v Benečiji je že zdavnaj dozorel za slovensko šolanje, o tem priča tudi število otrok, ki jih morajo zavedni starši pošiljati v Gorico, v dijaški dom, da jim tako omogočijo šolanje v materinem jeziku. Najbrž niti ni naključje, da deželna uprava v svojem zakonu o šolskih podporah ne dopušča šolanja v drugi pokrajini, ker s tem noče podpirati, niti s pre-

bito paro, naporov slovenskih dijakov iz Benečije v Gorici in Trstu. Značilno je tudi, da razne organizacije, ki so pod vplivom krščanske demokracije (vključno s «papeško podporno akcijo» POA) nudijo izdatne podpore otrokom beneških staršev, ki gredo v italijanske šole.

Šele na drugem mestu bi tu skromno analizirali naš šolski položaj na Tržaškem in Goriškem. Predvsem velja ugotoviti, da je boj naših šolnikov in drugih komponent naše manjšine obradil nekaj rezultatov kar zadeva razpoložljivost na področju visokih šolskih zavodov.

Poleg strokovnih, humanističnih in trgovskih šol, poleg šole za geometre, imamo sedaj tudi prvi razred industrijskega zavoda na Goriškem. Končno je torej prišlo do tega, da se bodo bodoči slovenski delavci in tehniki šolali v materinem jeziku. Pred leti, na mednarodni manjšinski konferenci, smo ugotavljali, da je pomanjkanje visokega šolstva za industrijske delavce in tehnike pomembnem aspekt v procesu organizirane asimilacije naše manjšine. Nekako po ključu, naj pač ohranijo narodno zavest izobraženci in humanisti, medtem ko naj se delavski razred asimilira pod vplivom prevladujoče kulture in v neenakopravnih družbenih odnosih v proizvodnji. Podrejenost na delu naj bo tudi nacionalna asimilacija v družbi: to je bilo načelo pobudnikov asimilacije.

Z veliko zamudo se nam torej nudi možnost šolanja naših delavcev in strokovnjakov v slovenski šoli.

Tretje mesto zasluži pojav upadanja števila otrok v osnovnih šolah. Osebnost smo prepričani, da tega pojava ne gre pripisati večji stopnji asimilacije naših

ljudi. (Čeprav tudi tega pojava ne kaže prezreti, saj je stalno prisoten in bo tudi v prihodnjih desetletjih. Morebitna odobritev globalne zaščite bi že ne pomenila avtomatične prekinitve tega procesa, pač pa kvečjemu njegovo zaustavitev. Na prekinitve tega procesa bomo morali najbrž čakati še zelo dolgo). Pač pa spada pojav upadanja števila vpisov predvsem v okvir splošne demografske krize na Tržaškem in Goriškem, kjer so razmerno padajo tudi delovna mesta in torej perspektive zaposlovanja. Obnavlja se pojav izseljevanja mladih družin, pa tudi sicer upada število porok. Odveč je tarnati o splavu, češ da je to prvi razlog za padanje števila otrok v šolah. Kvečjemu bi se lahko vprašali, kje tičijo vzroki prekinitve mnogih nosečnosti. So mar družbenega in gospodarskega značaja (brezposelnost mladih, pomanjkanje perspektiv, strah pred bodočnostjo v svetu). Konec koncev je splav obstajal kot množičen pojav tudi pred njegovo uzakonitvijo, pa bistveno ni vplival na nihanje v številu šoloobveznih otrok.

Kljub upadanju števila otrok pa moramo tudi ugotoviti, da niso bili rešeni problemi zadovoljivih prostorov za slovenske šole.

Posebno v predmestnih četrtih in v okolici, kjer država in občinske oblasti (Trst je tudi najboljši dokaz) niso storile ničesar, da bi nudile Slovincem sodobna šolska poslopja. Nekako pa načelu, da se ne spleča investirati v slovensko šolo, morda celo v upanju, da bo prej ali slej izginila.

Od tod, torej, naše krčevito upiranje in akcija, naj gre vsak slovenski otrok v svojo šolo.

st.s.

Iz dnevnika popustljive matere

Otrok, šola in igrače

Čez nekaj dni se bodo odprla šolska vrata. Ta stavek slišimo in preberemo vsako leto ob tem času, tako da je že prerasel v pregovor. In vsako leto se z odprtjem šolskih vrat začnejo novi, pa čeprav že oguljeni problemi: nakupovanje šolskih potrebščin, predpasnikov, knjig, telovadne opreme, ročnih del, ki so običajno taka, da jih matere same začnemo in končamo. (Moje izkušnje veljajo zaenkrat samo za osnovno šolo).

Oni dan sem se s svojima dvema šolarjema odpravila v mesto prav po takih poslih. V veleblagovnici v mestnem središču smo lahko marsikaj dobili. Najprej smo zbirali zvezke, ki jih je bilo toliko, da sam nisi vedel, kje bi začel. Otroka sta si jih nagrabila toliko, da bi lahko zadostila potrebam cele šole. Na vse kriplje sem se morala truditi, da sta razumela, da toliko papirja ne bi porabi-

la niti v desetih letih šolanja. Ko sta me končno razumela in vrnila vse odvečno, smo se odpravili k stojalom s šolskimi predpasniki. In prav tu je stala prva past. Poleg stojal so bile police z igračami: vse mogoče sorte avtomobilčkov, družabnih iger, plišastih živalic in plastičnega orožja. Otroka pa, kot da ne bi nikoli videla česa takega; prevzeto sta boljčala v živopisane škatle s prozornimi okenci in kratkoma lo pozabila na prvotno navdušenje glede nakupa šolskih potrebščin. Prigovarjala sem jima, da sedaj ni čas za to, da smo se že prej domenili, da igrače ne bomo kupovali in konec koncev, da je že pozno in da nas avtobus ne bo čakal. S solznimi očmi sta se ločila od te Indije Koromandije in mi sledila. Drugo presenečenje je bilo namenjeno meni. V veleblagovnici, ki naj bi bila po rekla-

mah sodeč najbolj založena v mestu, niso še dobili šolskih predpasnikov za fantke. Za deklice pa, o za deklice jih je bilo res za vse okuse: beli, roza, temno modri, s pentlajmi in brez, z gumbi spre-daj ali z adaj. Otroka sta seveda to takoj opazila, se obrnila za 360 stopinj in obvisela na policah z igračami. Ko sem že stala v vrsti pri blagajni sta se vrnila vsak s svojo igračo v roki. Kaj tedaj? Ali naj ju naženem nazaj in tako zamudim vrsto in bržčas še avtobus ali naj plačam tudi igrači, ki resnici na ljubo nista drago stali? Dilema pa taka! Izbrala sem drugi izhod, se pravi najmanj vzgojnega. Kupili smo torej tudi že prej tako prepovedani igrači. A samo zaradi ljube-ma miru.

Domov grede sem se spraševala ali je moje ravnanje pravilno ali ne. Prav gotovo ni. Pa sem se zopet pomiljeval-

no tolažila, da meni niti dedek Mraz ni prinašal igrač, ker za to ni bilo denarja, pa zopet: moja dva mulca nosita igrače celo v šolo, jih primerjata z igračami sošolcev in sta sploh pri takih kupčijah zelo izbirčna. Električni vlakec, ki je bil zame deveto čudo, je zanju toliko vreden kot lanski sneg. Sedaj že zelo samozavestno govorita o raznih «video games-ih» in elektronskih pripomočkih. Ko sem jima doma pokazala svoje staro računalo z barvanimi kroglicami, sta se mi še smejala. Mali me je porogljivo vprašala, ali sem nemara še v drugem razredu računala s fižoli in gumbi. Ko se je vrnil oče, sta mu najprej pokazala novi igrači, potem sta mu potožila, da ju še gledati nisem pustila, končno pa sta se spomnila, na moje opozorilo seveda, da smo kupili celo zvezke in šolsko torbo.

Otroka, otroka! Rada bi vedela, kaj si sploh mislita o šoli. Nemara jima je samo nepotrebno zlo, disciplina in obveznost, ki smo si jo izmislili odrasli. Pa saj smo isto mislili tudi še mi, ali ne?

Spomnila sem se na prijatelja, ki je vse svoje šolsko življenje trdil, da so za njegove šolske neuspehe krivi profesorji in še prej pomanjlkjiva obveznošolska podlaga. Ko je potem, na trgovski maturi «izdelal» s štirimi popravnimi izpiti (takrat je bilo to še možno) se je njegov oče zgražano prijel za glavo. «Ki so moje soude?! Ma kašno glavo jemeš?».

On pa: «Ma kaj ne videš, papa?» In zdeva je bila rešena...

m.

PRISPEVKI

Ob 4. obletnici smrti (17. avgusta) očeta Karla Jarca - Kukuka iz Doberdoba, daruje sin Arnaldo 50.000 lir

Ob 5. obletnici smrti Antonije Gombač daruje hči Marija 50.000 lir

V spomin na Antona, Giovannija in Angela Sulčiča darujeta Bruno Sulčič in Giovanna Furlan vd. Sulčič 50.000 lir za sklad.

Raznašalci Unità sekcije Lonjer darujejo 55.000 za komunistični tisk.

Ob smrti tovariša Franca Caharija izreka sekcija KPI Devin-Nabrežina iskreno sožalje svojcem. Obenem se zahvaljuje hčerki Gabrijeli in njenemu fantu Federicu Grimmu za prispevek 60.000 lir za sklad sekcije.

Ob poravnavi naročnine daruje Rudi Grgič 14.000 lir.

Emma Tul iz Mačkolj daruje 10.000 lir za sklad.

DELO - glasilo KPI

za slovensko narodno manjšino

Direktor **ALBIN ŠKERK**

Ureja uredniški odbor

Odgovarja **FERDI ZIDAR**

Uredništvo in uprava:

Trst - Ulica Capitolina, 3

telef. 76.48.72, 74.40.47

Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2

telef. 24.36

Poštni tekoči račun 11/7000

Letna naročnina 6.000 lir

Tisk: Tipolito Stella snc

Ulica Molino a Vento 72 - Trst

PRAZNIK KOMUNISTIČNEGA TISTA od 8. do 12. septembra na Ljudskem vrtu na Pončani

Četrtek, 8. septembra

ob 20. uri «Mladina danes in 8. september 43. leta».

Petek, 9. septembra

ob 20. uri «Istrska kultura v Trstu»
ob 21. uri Glasba za mlade

Sobota, 10. septembra

ob 20. uri «Čile v boju 10 let po državnem udaru»

Nedelja, 11. septembra

ob 20. uri Fulvio Molinari bo predstavil zadnjo knjigo Vittoria Vidali-ja «Poveljnik Carlos»

Ponedeljek, 12. septembra

ob 21. uri koncert skupine «Trieste Big Band»

Vsak večer, od 21. ure dalje glasbeni spored skupine «E POI...».

OD 16. DO 19. SEPTEMBRA 1983 V BOLJUNCU (Občina Dolina)

III. KMETIJSKI DNEVI

Razstava živine v priredbi Pokrajinskega združenja rejcev, razstava in prodaja prašičev, kmetijskih in čebelarških pripomočkov, fitofarmaceutskih pripravkov, zajcev, kokoši in ostalih perutnin. Prodaja medu.

Nadalje fotografska razstava: «DELO IN ČLOVEK V TRŽAŠKI POKRAJINI»; etnografska, cvetličarska, ptičja in razstava domačega grozdja za vino in strokovnih publikacij.

Pokušnja domačega mleka in olja.

ODBOR ZA PROSLAVO BAZOVIŠKIH ŽRTEV

vabi

na komemoracijo Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča, ki bo v nedeljo, 11. septembra, ob 16. uri pri spomeniku na bazovski gmajni